

ZNANSTVENO-STRUČNI SKUP
RUKOPISNE OSTAVŠTINE KAO DIO HRVATSKE BAŠTINE
 Zagreb, Hrvatski državni arhiv, 9. listopada 2014.

Knjiga sažetaka

ZNANSTVENO-STRUČNI SKUP
RUKOPISNE OSTAVŠTINE KAO DIO HRVATSKE BAŠTINE
Zagreb, Hrvatski državni arhiv, 9. listopada 2014.

Knjiga sažetaka

Zagreb 2014.

Nakladnik

Hrvatski državni arhiv

Za nakladnika

Vlatka Lemić

Urednice

Melina Lučić

Marina Škalić

Lektura

Ankica Šunjić

Korektura

Melina Lučić

Grafičko oblikovanje i priprema

Maja Bejdić

Denona d.o.o.

Tisak

Svilan d.o.o.

Naklada

150 primjeraka

Objavljeno uz potporu Ministarstva kulture Republike Hrvatske

ISBN 978-953-7659-20-2

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 883894

Organizator

Hrvatski državni arhiv

Organizacijski i programski odbor

Jelena Čolak

Ladislav Dobrica

Snježana Ivanović

Deana Kovačec

Melina Lučić

Mario Stipančević

Marina Škalić

Pokrovitelj

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske

Program znanstveno-stručnoga skupa

RUKOPISNE OSTAVŠTINE KAO DIO HRVATSKE BAŠTINE

Velika čitaonica Hrvatskoga državnog arhiva, četvrtak, 9. listopada 2014.

9,00 – 9,30	Otvaranje Skupa	Pozdravne riječi ravnateljice HDA dr. sc. Vlatke Lemić te pokrovitelja (Ministarstvo kulture)
9,30 – 10,15	Marina Škalić Melina Lučić	Projekt digitalizacije obiteljskoga fonda Vojnović Rukopisne ostavštine u hrvatskim baštinskim i drugim institucijama
10,15 – 10,30	Pauza za kavu	
10,30 – 11,45	Irena Galić Bešker	Rukopisna ostavština obitelji Vojnović kao dio rukopisne građe pohranjene u Zbirci rukopisa i starih knjiga NSK
	Ivica Matičević	Od zelene tinte do megapiksela: rukopisne ostavštine hrvatskih pisaca u Odsjeku za povijest hrvatske književnosti HAZU
	Sonja Gaćina Škalamera	Autografi učitelja, pedagoga i književnika – rukopisne ostavštine u Hrvatskom školskom muzeju
	Mario Stipančević	Cjelovitost rukopisnih ostavština na primjerima M. Gavazzija i E. Laszowskog
	Ladislav Dobrica	Arhivi plemićkih obitelji u Hrvatskom državnom arhivu – njihovo prikupljanje i obradba
12,00	Otvorenje izložbe <i>Iz riznice rukopisnih ostavština HDA</i>	
12,15 – 13,00	Pauza	
13,00 – 14,15	Stanislav Tuksar	Glazbeni rukopisi sačuvani u Hrvatskoj – stanje, problemi, perspektive

	Vjera Katalinić	Rukopisne muzikalije kao izvor podataka za kulturnu povijest na primjeru dubrovačke zbirke Pavla Gozzea
	Ivanka Magić Kanižaj	Osobne ostavštine u Nadbiskupijskom arhivu u Zagrebu
	Iva Ceraj	Rukopisna ostavština arhitekta – prinos znanstvenomu istraživanju i vrednovanju opusa
	Hrvoje Gržina	Od svjetloписа do rukopisa: fotografske ostavštine u baštinskim institucijama
14,15 – 14,30	Pauza za kavu	
14,30 – 15,45	Maja Šojat Bikić	Hrvatska AKM zajednica u online prostoru: komuniciranje kulturne baštine u digitalnom obliku i udio digitalnih zbirki rukopisnih ostavština u online ponudi
	Jozo Ivanović	Dostupnost osobnih podataka: između prava na sjećanje i prava na zaborav
	Aleksandra Horvat	O nekim autorskopравnim pitanjima bitnim za baštinske institucije i rukopisne ostavštine
	Filip Hameršak	Neka istraživačka iskustva s rukopisnim ostavštinama uz poseban osvrt na nepoznato djelo Antuna Dabinovića
	Vladimir Brnardić	Otkrivanje prešućene epizode Drugoga svjetskog rata: rukopisna ostavština Andre Vrkaljane – od strojopisa do knjige i filma
15,45 – 16,30	Diskusija Završna riječ i zatvaranje Skupa	

PROJEKT DIGITALIZACIJE OBITELJSKOGA FONDA VOJNOVIĆ

Izlaganje se sastoji od dvaju dijelova. U prvom dijelu govorit će se o arhivističkoj obradbi fonda obitelji Vojnović, koja je obavljena 1996–1997., odnosno o načinu preuzimanja gradiva članova obitelji Vojnović i njegovu sadržaju, o dilemama pri izradbi plana sređivanja fonda, konačnom strukturiranju fonda, serija i podserija, o vrsti izrađenoga obavijesnog pomagala, razinama opisnih jedinica i informacijama koje sadržavaju. U ovom će se dijelu prezentirati i »konvencionalno« obavijesno pomagalo izrađeno sukladno arhivističkoj normi ISAD(G). U drugom dijelu navest će se ciljevi ovoga projekta digitalizacije. Opisat će se ciklus projekta kroz razvojne faze: priprema gradiva za snimanje, zaštitno mikrofilmiranje fonda, izradba korisničkih kopija u digitalnom obliku, praćenje kvalitete i cjelovitosti digitalnih snimaka, strukturiranje i označivanje direktorija i digitalnih snimaka u SUDAG-u te formiranje metapodataka. Realizacijom projekta, objavljivanjem obavijesnoga pomagala, odnosno podataka sadržanih u opisnim jedinicama, i digitaliziranoga gradiva, ovaj vrijedan arhivski obiteljski fond postaje dostupan široj javnosti. Radi zaštite privatnosti fizičkih osoba ili zaštite nekoga drugog oblika prava bit će naznačeni izuzetci koji nisu online dostupni. U ovom će se dijelu izlaganja pokazati i način uporabe, odnosno kako se može pristupiti sadržaju digitaliziranoga fonda preko mrežne stanice Hrvatskoga državnog arhiva i arhivskoga informacijskog sustava ARHINET, te prezentirati objavljeno digitalizirano obavijesno pomagalo i pristup digitalnim snimcima gradiva navigacijom, tj. kretanjem kroz strukturu fonda (folderske strukture) ili jednostavnim i složenim pretraživanjem preko parametara za pretraživanje digitalnoga sadržaja.

Ključne riječi: Hrvatski državni arhiv, obiteljski fond, obavijesno pomagalo, Vojnović, digitalizacija, online dostupnost

RUKOPISNE OSTAVŠTINE U HRVATSKIM BAŠTINSKIM I DRUGIM INSTITUCIJAMA

U izlaganju će se obuhvatiti ukupnost osobnih rukopisnih ostavština, odnosno osobnih arhivskih fondova u Republici Hrvatskoj, analizirat će se njihova rasprostranjenost u hrvatskim baštinskim i drugim institucijama, očuvanost i cjelovitost, kao i strukovna te rodna zastupljenost stvaratelja. Usporedbom *Pregleda arhivskih fondova i zbirki* u Hrvatskoj iz 1984. s novim izdanjem iz 2006., kao i situacije danas, razvidno je njihovo višestruko povećanje u arhivima, arhivskim odjelima instituta, HAZU, knjižnicama i muzejima te u vjerskim zajednicama. Najviše ih je u NSK, HAZU, HDA te u Nadbiskupijskom arhivu u Zagrebu, od drugih državnih arhiva u Osijeku, Dubrovniku, Splitu i Zagrebu, zatim u Znanstvenoj knjižnici u Zadru, Hrvatskom glazbenom zavodu, Provincijalatu Hrvatske pokrajine Družbe Isusove i Hrvatskom školskom muzeju u Zagrebu. Slika rasprostranjenosti zrcalo je odnosa prema toj vrsti gradiva u prošlosti. Ti su se fondovi – češće nazivani rukopisi ili zbirke – prije nego u državnim arhivima prikupljali u rukopisnim odjelima knjižnica i muzeja: vrlo je velik njihov broj u NSK i HAZU, osobito književnika, ali i (drugih) umjetnika, znanstvenika ili političara. Arhivi su ih preuzimali nesustavno i neplanski. Glavni interes bio im je usmjeren na politiku prikupljanja gradiva državne uprave, uz pretpostavku da arhivi ponajprije služe osnivaču (državi ili instituciji za interes koje su osnovani). Prikupljanje privatnoga gradiva kupnjom ili poklonima bilo je manje bitno. Najposlije, sama se arhivska služba pojavljuje i zakonski uređuje nakon što su muzeji i knjižnice već počeli obavljati ulogu skupljača i čuvara takvih cjelina; mreža arhiva, koja je prekrila i stavila pod stručni nadzor čitav hrvatski teritorij, uspostavlja se, naime, tek nakon Drugoga svjetskog rata.

Ključne riječi: osobni arhivski fond, rukopisna ostavština, kulturna baština, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Hrvatski državni arhiv, AKM zajednica

RUKOPIŠNA OSTAVŠTINA OBITELJI VOJNOVIĆ KAO DIO GRAĐE POHRANJENE U ZBIRCI RUKOPISA I STARIH KNJIGA NSK

Rukopisna građa Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu bogata je i raznolika. Osim starih dragocjenih kodeksa i mnogobrojnih autografa, bitan njezin dio čine i rukopisne ostavštine pojedinaca i obitelji. Od samih početaka današnje Nacionalne i sveučilišne knjižnice u 17. st. pa do danas rukopisna se građa sustavno prikuplja, obrađuje i čuva. Bilo da su sačuvane i pohranjene kao cjelina, bilo da su razdvojene i nalaze se na različitim signaturama, rukopisne su ostavštine bitan dio cjelokupnoga fonda Zbirke rukopisa i starih knjiga. Rukopisi Pavla Rittera Vitezovića i Baltazara Adama Krčelića među prvim su rukopisnim ostavštinama koje su izdvojene iz knjižničnoga fonda i krajem 19. st. pohranjene u novoutemeljenu Zbirku rukopisa i starih knjiga. Velik dio rukopisne građe u Zbirku je prispio s knjižnicom obitelji Zrinski 1892. i potom s knjižnicom Ljudevita Gaja 1893. Uz Gajevu, treba spomenuti i rukopisne ostavštine drugih predstavnika hrvatskoga narodnog preporoda. Rukopisne ostavštine Vatroslava Jagića i Đure Šurmina nabavljene su između dvaju svjetskih ratova. Rukopisi Emilija Laszowskog, rukopisi iz ostavštine obitelji Vrančić, rukopisne ostavštine Dimitrija Demetra, obitelji Brlić i Mažuranić, rukopisi Eugena Kvaternika i Eugena Kumičića, Nikole Tommasea, Franje Bučara te Otona i Elze Kučera nabavljeni su nakon Drugoga svjetskog rata, kao i ostavština obitelji Vojnović, u kojoj su pohranjeni rukopisi trojice najistaknutijih predstavnika: pravnika i političara Konstantina te njegovih sinova književnika Iva i pravnika i političara Luja. Arhiv lista *Nova Evropa*, nabavljen nakon Drugoga svjetskog rata, u Zbirci se rukopisa čuva kao cjelina. Uz pojedinačne rukopisne ostavštine u Zbirci rukopisa pohranjene su i ostavštine pojedinih pravnih osoba.

Ključne riječi: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zbirka rukopisa i starih knjiga, autor, korespondencija, podatak o odgovornosti, rukopisi, rukopisne ostavštine, stvaratelj, Vojnović

OD ZELENE TINTE DO MEGAPIKSELA: RUKOPISNE OSTAVŠTINE HRVATSKIH PISACA U ODSJEKU ZA POVIJEST HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI HAZU

Rad je prikaz nastanka i razvitka Arhiva Odsjeka za povijest hrvatske književnosti, u kojem je pohranjeno preko 200 rukopisnih ostavština hrvatskih pisaca, među kojima su najveće ostavštine upravo kanonskih pisaca: A. G. Matoša, T. Ujevića, V. Nazora, S. S. Kranjčevića, M. Begovića, I. G. Kovačića i dr. Uz prikaz povijesnih okolnosti – društvenih, stručnih i znanstvenih – u kojima dolazi do osnutka samoga Zavoda (prvotno Instituta), a potom i pripadajućih pismohrana, pokušat će se opisati forma i struktura pohranjenih rukopisnih ostavština, odnosno trenutačno stanje arhivske građe i perspektive njihove konačne stručne obradbe, pohrane i distribucije zainteresiranim korisnicima, ponajprije filozofima različitih profila. To znači da će biti predložena opća tipološka slika ostavština koja uključuje definiciju žanrovskih oblika u kontekstu načelne klasifikacije književnosti (poezija, proza, drama, esejistika, članci i publicistika), ali i same tvarne građe (literarni radovi, korespondencija, izvadci iz periodike, korekturni otisci tiskarskoga sloga, fotografije). Posebna će se kritička pažnja posvetiti trenutačnom materijalnom stanju rukopisnih ostavština, načinu njihova čuvanja te potrebi sustavne i stručne obradbe koja bitno nedostaje ovoj iznimnoj skupini arhivske građe, s istaknutom nacionalnom kulturnom vrijednošću, da bi ona u konačnici postala trajno uređena zbirka rukopisnih ostavština.

Ključne riječi: HAZU – arhivi, povijest hrvatske književnosti, hrvatska filologija, digitalizacija arhivskoga gradiva, kultura pamćenja

AUTOGRAFI UČITELJA, PEDAGOGA I KNJIŽEVNIKA – RUKOPISNE OSTAVŠTINE U HRVATSKOM ŠKOLSKOM MUZEJU

U prvom *Imovniku* Hrvatskoga školskog muzeja iz 1902., prvu, od ukupno deset *skupina* građe Arhiva Hrvatskoga školskog muzeja, činili su *Rukopisi (djela) pojedinih školskih pisaca ili znamenitijih ličnosti uopće*. Prvi su upisi rukopisni prijevodi (ili prijepisi prijevoda) *Kern des Methodenbuchs* (1777) Johanna Ignatza Felbingera, *Methodus* (1797) Josipa Herovića i *Vpelivanye od podvruchanya decze vu skoli* (1835) Ivana Juriševića, polaznika preparandijalnih tečajeva. Rukopisni prijevodi Felbigerovoa djela koristili su se kao pedagoški udžbenici i metodički priručnici do izdanja prvih tiskanih pedagoških udžbenika na hrvatskom jeziku 1848. godine. Prvi upisani autorski rukopisi u *Imovniku* jesu oni učitelja Mijata Stojanovića – *Slovnica njemačkog jezika za drugi razred trivialnih i glavnih učiona u hrvatsko-slavonskoj Krajini* (1867), *Bavljenje, život i običaji našega naroda po Slavoniji i Srijemu* (1867) i dr. Slijede autografi različitih autora, a zanimljivo je da popis rukopisne građe iz 1902. završava dragocjenim *Dnevnikom* (od 1833. do 1874.) književnice Dragojle Jarnević. Građa za novoosnovani Hrvatski školski muzej prikupljena je dugogodišnjim zalaganjem i organiziranim djelovanjem članova Hrvatskoga pedagoško-književnog zbora, najvećim djelom darovanjima pojedinaca, udruga i proizvođača školske opreme. Rukopisne ostavštine jedinoga specijaliziranog muzeja za povijest školstva i pedagogije u Hrvatskoj tijekom stotinaest godina postojanja (i opstajanja) gotovo su u cijelosti prikupljene darovanjima. Riječ je o rukopisima hrvatskih učitelja i pedagoga te, manjim dijelom, književnika, koji su najčešće dio autorova osobnoga fonda. Sačuvani rukopisi klasificirani su: autorski stručno-znanstveni radovi (monografije, udžbenici, članci), književni tekstovi (romani, pripovijetke, poučne didaktičke priče, pjesme), biografski tekstovi (autobiografije, dnevnici), korespondencija, fragmentarni zapisi. Po vrijednosti i količini rukopisne građe ističu se osobni fondovi M. Stojanovića, D. Trstenjaka, M. Pogačić, S. Ljubunčića, A. Cividinija, S. Patakija, V. Petza, M. Ogrizovića, V. Poljaka, književnika D. Jarnević i M. Lovraka te pjesnika G. Viteza.

Ključne riječi: Hrvatski školski muzej, rukopisne ostavštine, povijest pedagogije i školstva, autografi

CJELOVITOST RUKOPISNIH OSTAVŠTINA NA PRIMJERIMA M. GAVAZZIJA I E. LASZOWSKOG

Cjelovitost osobnih fondova jedan je od temeljnih arhivističkih zahtjeva kad govorimo o osobnim rukopisnim ostavštinama. Nerijetko ga, međutim, možemo svrstati samo u okvire idealnih, u praksi teško ostvarivih ciljeva. Potpunost gradiva trebala bi podrazumijevati obuhvaćanje pisanih tragova koji svjedoče o službenoj (profesionalnoj) i privatnoj sastavnici života osobe na koju se odnose. Posve je jasno da se, kad je riječ o cjelovitosti osobnoga arhivskog fonda, to ne odnosi na sačuvanost »svih« pisanih dokumenata nastalih djelovanjem pojedinoga stvaratelja nego na njihov dovoljan broj i sadržajnu kvalitetu, kako bi se na temelju njihove raščlambe mogao vrednovati ukupan život njihova tvorca. Razumljivo je, također, da za svaku pojedinu osobu kao stvaratelja ne vrijede potpuno ista mjerila u procjenjivanju cjelovitosti gradiva koja je iza njega ostala sačuvana – ili barem ne onoga njegova dijela koji se odnosi na profesionalnu djelatnost. Kriteriji cjelovitosti drugačiji su od slučaja do slučaja, već zbog same prirode gradiva nastaloga kao odraz specifične djelatnosti koju je obavljala, odnosno raznorodnosti samoga profesionalnog života koji je konkretna osoba vodila. S privatnim je životom drugačije. Nema pojedinca koji nije vodio složen i sadržajan život, pa su i kriteriji potpunosti ujednačeniji. S druge strane malo je fondova koji uistinu sadržavaju dovoljno sačuvanoga gradiva koje bi nam vjerodostojno svjedočilo o privatnom, svakidašnjem životu osobe čijom je djelatnošću nastalo. Stoga se kao logično nameće pitanje je li za cjelovitost osobnoga fonda uistinu potrebno i »službeno« i »privatno«? Ako jest, zašto je tako, a ako nije – koja je sastavnica s gledišta arhivista ili korisnika gradiva »vrednija«? Upravo će pokušaj odgovora na ta pitanja biti okosnicom rada u kojem će se potpunost službenoga ili profesionalnoga odsječka ostavštine etnologa i sveučilišnoga profesora Milovana Gavazzija staviti nasuprot onomu privatnomu u osobnom fondu arhivista i povjesničara Emilija Laszowskoga.

Ključne riječi: Hrvatski državni arhiv, osobni arhivski fondovi, cjelovitost, Emilij Laszowski, Milovan Gavazzi

ARHIVI PLEMIČKIH OBITELJI U HRVATSKOM DRŽAVNOM ARHIVU – NJIHOVO PRIKUPLJANJE I OBRADBA

Hrvatski državni arhiv, kao središnji i matični državni arhiv, ima zakonsku obvezu prikupljanja gradiva i obitelji i pojedinaca čija djelatnost ima značenje za Republiku Hrvatsku. Početak organiziranoga prikupljanja gradiva u privatnom posjedu pojedinaca, u početku isključivo plemićkih obitelji, bio je iniciran prikupljanjem gradiva za potrebe izlaganja na Milenijskoj izložbi u Budimpešti 1896. Tadašnji Zemaljski arhiv bio je ustanova koja je koordinirala prikupljanje i obradbu arhivskoga gradiva, a Emilij Laszowski, tadašnji pristav arhiva, bio je imenovan članom povjerenstva za historijsku izložbu. Nakon izložbe Ivan Bojničić, ravnatelj Zemaljskoga arkiva, i Emilij Laszowski nastavili su prikupljati gradivo plemićkih obitelji, bilo fragmentarno, bilo kao cjelovite plemićke arhive. Premda se gradivo kontinuirano prikuplja sve do danas, potrebno je istaknuti razdoblje nakon Drugoga svjetskog rata i preuzimanje gradiva radom Komisije za sakupljanje i čuvanje kulturnih spomenika i starina, kad je prikupljeno značajno gradivo plemićkih obitelji s područja Hrvatskoga zagorja. U drugoj polovici dvadesetoga stoljeća započinje sustavna obradba gradiva arhiva plemićkih obitelji potaknuta pripremanjem za izradbu i objavu *Vodiča kroz arhivsko gradivo* 1964. godine. Opseg arhivističke obradbe i opisa gradiva s vremenom je produbljivan izradbom inventarnih popisa, u to doba držanih analitičkim inventarima. Današnja obavijesna pomagala za arhive plemićkih obitelji temeljena su na sintezi načela tradicije obradbe i opisa gradiva s pravilima i smjernicama međunarodnih normi za opis i obradbu arhivskoga gradiva. Na taj je način omogućena cjelovita obavijest o gradivu i njegovu stvaratelju. U radu će biti prikazan povijesni pregled prikupljanja arhiva plemićkih obitelji i njihova obradba. Također će biti obrazložena načela obradbe, koja su bila primjenjivana u prošlosti te ona koja se primjenjuju danas.

Ključne riječi: Hrvatski državni arhiv, plemićki arhivi, sređivanje arhivskoga gradiva, obavijesna pomagala

GLAZBENI RUKOPISI SAČUVANI U HRVATSKOJ – STANJE, PROBLEMI, PERSPEKTIVE

Sadašnje stanje glazbenih zbirka u Hrvatskoj – glazbeni rukopisi u muzikološkom smislu, tj. rukom pisane note čine znatan dio svih fondova muzikalija – rezultat je procesa istraživanja kojega početci datiraju u 1950-e. Ta su istraživanja bila sporadična i individualnoga karaktera do početka 1980-ih, kad je tadašnji Zavod za muzikološka istraživanja IC JAZU (današnji Odsjek za povijest hrvatske glazbe HAZU) proveo opsežnu anketu i poduzeo niz sustavnih akcija oko pronalazjenja, sređivanja i katalogiziranja tih zbirka. Anketom je otkriveno 213 glazbenih zbirka i arhiva različitih stupnjeva sredenosti, koji su bili pohranjeni u svjetovnim (muzeji, privatne zbirke) i crkvenim institucijama (župni i katedralni arhivi, samostanske zbirke). Većina ih je bila potpuno nesređena, a tek vrlo mali dio katalogiziran. Tvori ih prema gruboj procjeni oko 60 000 arhivskih jedinica (od kojih je više od 50% rukopisa), a starost artefakata datirana je od 10. do 20. st. (kodeksi, note, knjige o glazbi). U međuvremenu je do danas broj poznatih glazbenih zbirka narastao na više od 270, sređeno ih je s inventarskim knjigama pedesetak, tiskom su objavljena četiri kataloga u seriji HMD-HAZU *Indices collectionum musicarum tabulariorumque in Croatia*. Manja grupa muzikologa s Muzičke akademije i Odsjeka za povijest hrvatske glazbe HAZU sustavno se bavila sređivanjem muzikalija u okvirima četiriju znanstvenih projekata 1992–2013., koje je financijski podupiralo Ministarstvo znanosti RH. U ovim je akcijama bitnu stavku tvorila uključenost projekta sređivanja muzikalija u Hrvatskoj od 1982. u međunarodni projekt i bazu podataka *Répertoire international des sources musicales* (RISM, Frankfurt/M). Najvažniji su problemi u ovoj stavci nedostatak glazbeno-arhivističkih kadrova i nedovoljna sustavna financijska potpora na lokalnoj i državnoj razini, što priječi nastavak i dovršenje posla na elementarnom sređivanju primarnoga materijala i njegovu cjelovitu muzikološku i kulturološku evaluaciju. Drugu razinu glazbeno-rukopisne ostavštine čini problematika cjelovitih rukopisnih fondova pojedinih glazbenika, što se – uz notne zapise – sastoje od osobnih dokumenata, dokumentacije povezane s profesionalnom djelatnosti, korespondencije i drugih materijala. Zasad ne postoji opći pregled stanja na ovom području, a u priopćenju će se kao ‘case study’ pružiti osnovni uvid u stanje takvih rukopisnih ostavština u trima bitnim institucijama u Zagrebu: Hrvatskom glazbenom zavodu, Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici te Hrvatskom državnom arhivu.

Ključne riječi: glazbeni rukopisi, note, glazbene zbirke, glazbene ostavštine, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Odsjek za povijest hrvatske glazbe, Hrvatsko muzikološko društvo, Hrvatski glazbeni zavod, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Hrvatski državni arhiv

RUKOPISNE MUZIKALIJE KAO IZVOR PODATAKA ZA KULTURNU POVIJEST NA PRIMJERU DUBROVAČKE ZBIRKE PAVLA GOZZEA

Među notnim materijalom u Samostanu Male braće u Dubrovniku čuva se knjižica *Elenco della musica istrumentale e vocale attinente al Sig.re Paolo Gozze*, u kojoj je na gotovo dvadeset stranica popisana obiteljska »glazbena imovina«, uglavnom u rukopisima. Osim toga, dio navedene notne građe i fizički je dospio u tu franjevačku zbirku, što se pri popisivanju građe moglo i evidentirati. Riječ je o standardnom europskom glazbenom fondu s velikim brojem talijanskih, ali i srednjoeuropskih velikih i malih majstora 18. i ranoga 19. st., što ga unutar zbirke čini posebno dragocjenim. Dok su tiskovine uglavnom prva ili rana izdanja tad popularnih skladatelja koje eventualno nose potpis vlasnika, rukopisni dio fonda sadržava mnogo više podataka, bitnih za istraživanje kulturnih navika dubrovačkoga plemstva, ali i za glazbenu infrastrukturu većih glazbenih središta iz kojih su dobavljana.

Ključne riječi: notni materijal, Dubrovnik, Samostan Male braće, Pavao Gozze, 18–19. st., zbirka muzikalija

OSOBNOSTAVŠTINE U NADBISKUPIJSKOM ARHIVU U ZAGREBU

Nadbiskupijski arhiv u Zagrebu, osim što čuva gradivo u svezi s radom središnjih tijela Zagrebačke nadbiskupije, zagrebačkih (nad)biskupa i drugih ustanova i društava Zagrebačke nadbiskupije, posljednjih godina sve veću pozornost usmjeruje na prikupljanje i čuvanje gradiva župnih i dekanatskih arhiva, a posebnu pozornost dobivaju i osobne ostavštine, odnosno ostavštine pojedinaca čiji se rad i djelo mogu vezati uz život Zagrebačke (nad)biskupije. Ova ustanova čuva oko 160, obujmom vrlo različitih osobnih ostavština, među kojima kao prve, dakako, treba spomenuti ostavštine zagrebačkih (nad)biskupa (12). Najveću cjelinu čine osobne ostavštine pomoćnih biskupa, kanonika i svećenika koji su obnašali službe u (Nad)biskupiji (124), ali spremišni prostor arhiva sve su češće počele popunjivati i ostavštine laika/laikinja (27) koji su svoj život, ili barem njegov dio, posvetili izučavanju Zagrebačke nadbiskupije, nekih pitanja povezanih s Katoličkom crkvom ili su svojim radom s Crkvom bili povezani na neki drugi način (npr. Anđela Horvat, Lelja Dobronić, Agneza Szabo). U ovom radu nastojat ćemo donijeti neke opće informacije o broju, veličini, obradbi, dostupnosti i korištenosti ovakvih fondova, a neke konkretne posebnosti i probleme u »životu« ostavština ukratko ćemo prikazati kroz osobnu ostavštinu povjesničarke umjetnosti Anđele Horvat. Uz osobne ostavštine u Nadbiskupijskom arhivu u Zagrebu, u radu nastojimo barem okvirno dotaknuti i rukopisne ostavštine u vjerskim zajednicama općenito.

Ključne riječi: Hrvatski državni arhiv, Nadbiskupijski arhiv Zagreb, vjerske zajednice, osobne ostavštine, Anđela Horvat

RUKOPISNA OSTAVŠTINA ARHITEKTA – PRINOS ZNANSTVENOMU ISTRAŽIVANJU I VREDNOVANJU OPUSA

U skladu s temeljnom programskom djelatnošću Hrvatskoga muzeja arhitekture HAZU koja se odnosi na sustavno prikupljanje i stručnu obradbu zbirke sastavljene od integralnih dijelova, tzv. osobnih arhivskih fondova, razvidnim se pokazao široki raspon i raznovrsnost arhivske građe nastale kreativnim stvaralaštvom i strukovnim djelovanjem zaslužnih hrvatskih arhitekata. Provedbom daljnega znanstvenog istraživanja usmjerena na vrednovanje, interpretaciju i kontekstualizaciju značajnih arhitektonskih opusa, uvelike se pridonosi poznavanju arhitektonske kulture kao osobita dijela hrvatske baštine te ostvaruje interaktivni model s pouzdanim osloncem istraživačkih postignuća na rezultate stručne obradbe fondova. U tom smislu, uz klasifikacijske grupe grafičke i fotodokumentacije, rukopisne ostavštine arhitekata predstavljaju osobitu vrijednost: ponajprije zbog priključenja verbalne konotacije vizualnim kategorijama arhivske dokumentacije, ali i kao neprocjenjivo vrelo podataka za potrebe cjelovite uspostave arhitektonskoga opusa i argumentaciju njegove vrijednosti. Pritom sadržajni raspon ove grupe pretežito obuhvaća opisne dijelove projektne dokumentacije, potom profesionalnu i osobnu korespondenciju, stručne prijevode i teorijske tekstove arhitekta, kao i izvješća s profesionalnih putovanja uz ostale vrijedne podatke koji redom pružaju neposredan uvid u prilike razdoblja kao komplementarne informacije o umreženjima i prijenosima utjecaja. Važnost uloge rukopisnih ostavština arhitekata bit će u izlaganju potkrijepljena iskustvom istraživanja osobnoga arhivskog fonda Bernarda Bernardija, osobito na primjeru otkrića značajnoga spisa koji se tijekom rada pokazao ključnim za uspostavu znanstvene teze. Riječ je o pisanom izvještaju autora sa studijskoga boravka u Finskoj, Švedskoj i Danskoj (1961), temeljem kojega je razjašnjen prijenos nordijskih kreativnih utjecaja te omogućeno zaključno vrednovanje i smještaj Bernardijeva opusa u prošireni kontekst europske moderne.

Ključne riječi: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Hrvatski muzej arhitekture, rukopisne ostavštine arhitekata, osobni arhivski fond, Bernardo Bernardi, pisani izvještaj sa studijskoga boravka u Skandinaviji

OD SVJETLOPISA DO RUKOPISA: FOTOGRAFSKE OSTAVŠTINE U BAŠTINSKIM INSTITUCIJAMA

Fotografske ostavštine, različite po opsegu i sadržaju, moguće je naći u mnogim baštinskim ustanovama. Arhivi, knjižnice, muzeji, a i neke druge kulturne i znanstvene institucije, skrbe o velikom broju fotografskih snimaka, nastalih ili u fotografskim kamerama (negativi i izravni pozitivni) ili pak u tamnoj komori iz izvornih negativa (pozitivi kao konačna autorska očitovanja). Svaka od spomenutih baštinskih institucija, sukladno pravilima struke, na poseban način pristupa fotografskomu gradivu, čuva ga, obrađuje te javnosti omogućuje uvid u njega. Tako fotografije i dalje ispunjavaju svoju temeljnu namjenu: da budu gledane. Fotografski »rukopis« različite institucije, sukladno svomu temeljnomu poslanju, različito tumače – kod nekih je autorski izvornik sam negativ nastao izravno u kameri, dok je u drugih tek pozitiv, kao fotografovo konačno očitovanje, primarni predmet interesa. Istodobno s fotografskim gradivom, koje u pravilu čini osnovu i najveći dio takvih ostavština, institucije zaprimaju i određenu količinu materijala koji je s fotografijama u zavisnom odnosu i na različite ga načine dopunjuje. Kontaktne kopije, knjige i dnevni snimanja te različiti zapisi samih fotografa, skrbniku su, ali i istraživaču, osobito dragocjeni, jer pružaju mnoštvo dodatnih informacija o sadržaju snimaka, kao i određenim njihovim tehničkim značajkama. Upravo zbog toga, fotografske su ostavštine često zanimljiv primjer komplementarnosti slike i teksta, u kojima konkretni objekti ili osobe u prostoru, predstavljeni fotografijama, bivaju dopunjeni vremenom i uzročnošću, kao i apstraktnim mislima i sadržajima predstavljenima tekstom, pa unutar iste cjeline simultano fotografski snimci ilustriraju tekstove, a tekstovi komentiraju fotografije. Popraćeno mnogobrojnim primjerima iz Hrvatskoga državnog arhiva te drugih baštinskih institucija, izlaganje će progovoriti o osobitostima fotografskih ostavština, na poseban način istaknutima kroz međuodnos informacija danih svjetlopisom i rukopisom.

Ključne riječi: fotograf, fotografija, fotografska ostavština, baštinske institucije, Hrvatski državni arhiv

HRVATSKA AKM ZAJEDNICA U ONLINE PROSTORU: KOMUNICIRANJE KULTURNE BAŠTINE U DIGITALNOM OBLIKU I UDIO DIGITALNIH ZBIRKI RUKOPISNIH OSTAVŠTINA U ONLINE PONUDI

Cilj je izlaganja prikazati aktualnu sliku temeljnih hrvatskih baštinskih zajednica u online prostoru, tj. recentne rezultate istraživanja vlastitih mrežnih stranica državnih arhiva, narodnih knjižnica i muzeja, kao i online dostupnih digitalnih baštinskih zbirki. Rezultati istraživanja sustavno se bilježe i periodično obnavljaju u autorskoj bazi podataka *Hrvatska kulturna baština online* (2011–2014). Također će se analizirati žanrovska i tematska obilježja digitalnih baštinskih zbirki, s posebnim naglaskom na zastupljenost rukopisa i rukopisnih ostavština u ukupnoj online ponudi. Budući da rukopisi pripadaju onoj vrsti građe koju nalazimo u cjelokupnoj AKM zajednici, postavit će se pitanje rabe li baštinske ustanove u dovoljnoj mjeri nove medije kako bi upravo takvu građu približile korisnicima. Riječ je o jedinstvenoj građi, cijenjenoj kao kulturno-povijesno i intelektualno dobro i uglavnom nedostupnoj, pa digitalizacijom itekako može dobiti na dodanoj vrijednosti. Naime, digitalizirani stari rukopisi mogu se opremiti transliteriranom inačicom i drugim pomagalima koja će olakšati njihovu uporabu. Na kraju izlaganja ukazat će se na sretne i nesretne sudbine rukopisnih ostavština na dvama primjerima iz Muzeja grada Zagreba – ostavštini dr. Franje Buntaka, nekadašnjega ravnatelja Muzeja, i zagubljenom rukopisu knjige *Fenomen mehaničkog glazbenog automata u općoj kulturnoj revoluciji* Ivana Gerersdorfera, kolekcionara i restauratora satova i mehaničkih glazbenih automata.

Ključne riječi: AKM zajednica, baštinske ustanove, digitalne zbirke, digitalizirani rukopisi, Muzej grada Zagreba, rukopisne ostavštine, Franjo Buntak, Ivan Gerersdorfer

DOSTUPNOST OSOBNIH PODATAKA: IZMEĐU PRAVA NA SJEĆANJE I PRAVA NA ZABORAV

Dostupnost i uporaba osobnih podataka u javnosti, i u poslovne svrhe, danas su znatno osjetljivije pitanje nego ikad prije. Takvih je podataka oko nas neusporedivo više, lako ih se, na mreži, pronalazi, dijeli, množi i analizira te iz njih stvara nove proizvode nemale komercijalne vrijednosti, za koje se ponekad kaže da su jedan od stupova digitalne ekonomije. Velik dio osobnih podataka do kojih se može razmjerno lako doći potječu od samih osoba na koje se odnose ili iz kruga njima bliskih osoba s kojima razmjenjuju takve podatke. Ljudi žele sačuvati sjećanje na ono što im je bitno i barem nešto od toga podijeliti s drugima. Isti poriv stvara osobne i obiteljske arhive, koji imaju i komemorativnu vrijednost, kao i druga mjesta sjećanja, fizički nazočna u prostoru kojim se kreće ili se povremeno, u određenim prigodama, posjećuje. Ovakva potreba ili poriv lako se pretvaraju u zahtjev za pravom, a onda i u pravo, u ovom slučaju da se ostavi trag, kao kolektivitet ili kao pojedinac. Na arhive se, tragom toga, u novije vrijeme gleda kao na, među ostalim, javnu infrastrukturu koja olakšava ostvarivanje jednoga ovakvog temeljnog prava. S druge strane, isti, ako ne i naglašeniji status ima pravo na privatnost, koje je odavno ušlo u temeljne međunarodne i nacionalne pravne dokumente koji dotiču ljudska prava. Iza prava na privatnost također stoje temeljni porivi: (osobna) sigurnost i integritet, a u sustavima koji se rado nazivaju demokratskima i autonomija građanina kao preduvjet slobodnog izbora. Za mehanizme koji u pravnom sustavu tradicionalno štite privatnost danas se općenito drži da nisu dorasli problemima koje donosi poplava osobnih podataka i stupanj u kojem su dostupni i obradivi. Jedno od sredstava kojima se nastoji odgovoriti na ovaj problem jest i pravo na zaborav, kao produžetak koncepta privatnosti. Mogući učinci i sam domet njegove uporabe nisu, međutim, jednoznačni, niti osobito sigurni.

Ključne riječi: osobni podatci, privatnost, arhiv, ljudska prava

O NEKIM AUTORSKOPRAVNIM PITANJIMA BITNIM ZA BAŠTINSKE INSTITUCIJE I RUKOPISNE OSTAVŠTINE

Hrvatski Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima (2003), usklađen s Direktivom EU-a o nekim aspektima autorskoga prava i srodnih prava u informacijskom društvu iz 2001., štiti objavljena, ali i neobjavljena autorska djela. Rok zaštite neobjavljenoga djela jest 70 godina od nastanka djela. Kad se djelo želi koristiti, potrebno je identificirati i pronaći autora, odnosno nositelja prava i tražiti dopuštenje za upotrebu. Međutim, Zakon sadržava i skup iznimki i ograničenja od zaštite, koja u određenim uvjetima omogućuju slobodnu uporabu djela, a da autor za to ne mora dati posebno dopuštenje. Takvo je ograničenje, npr. uporaba autorskoga djela za privatne potrebe, na temelju kojega baštinske ustanove korisnicima omogućuju pristup djelima pohranjenim u njihovu prostoru. To ograničenje dopušta rad znanstvenicima, istraživačima, novinarima i drugim zainteresiranim pojedincima. Činjenica je, međutim, da se iznimke i ograničenja navedena u Zakonu o autorskim pravima i srodnim pravima odnose na objavljena autorska djela, pa je, na primjer, citiranje dopušteno samo iz djela koje je na zakonit način postalo pristupačno javnosti. Tako se može pitati i je li zakonodavac namjerno suzio mogućnosti uporabe neobjavljenih djela. Naime, pravo odlučivanja o tom hoće li, kad, gdje, kako i pod kojim uvjetima objaviti djelo, tzv. pravo prve objave, moralno je pravo autora izričito navedeno u Zakonu. Povjesničari, biografi i novinari služe se neobjavljenim djelima da bi iz njih citirali, prepričali dijelove ili ih opisali, a često i stvorili novo djelo. Za objavljivanje neobjavljenih djela mogu biti zainteresirane i same baštinske ustanove koje ih čuvaju. Međutim, činjenica da je baštinska ustanova vlasnik neobjavljenoga rukopisa, ne znači i da ima autorsko pravo koje joj dopušta njegovo objavljivanje. Prilikom traženja dopuštenja autora ili nositelja prava za uporabu djela baštinske se ustanove susreću s mnogim preprekama, jer često ne mogu identificirati autora, a kad to uspiju, ne mogu ga naći, s obzirom na to da ne postoje javni registri nositelja prava.

Ključne riječi: Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, neobjavljena autorska djela, iznimke i ograničenja od zaštite autorskim pravom, registri nositelja autorskoga prava

NEKA ISTRAŽIVAČKA ISKUSTVA S RUKOPISNIM OSTAVŠTINAMA UZ POSEBAN OSVRT NA NEPOZNATO DJELO ANTUNA DABINOVIĆA

Opći porast pismenosti, zajedno sa širenjem djelokruga moderne države, a i javnih službi uopće, doveo je do nastanka golemih količina (potencijalnoga) arhivskoga gradiva, čak i ako u obzir uzmemo samo »klasične« medije. S tim je povezan i trend strukovne specijalizacije, u kojem pod sve izraženijim pritiskom svagdašnjih zadaća i arhivisti i povjesničari imaju sve manje mogućnosti pratiti nastojanja onih drugih, upućuje nas na promišljanje novih načina međusobne suradnje ili barem izmjene iskustava. Kao ne-arhivist, autor članka stoga uvodno raščlanjuje neka iskustva s rukopisnim ostavštinama pojedinaca djelatnih u drugoj polovici 19. i prvoj polovici 20. st., uglavnom stečena u okviru *Hrvatskoga biografskog leksikona* Leksikografskoga zavoda Miroslav Krleža. Njegova istraživačka sastavnica, naime, upućuje na mnogobrojne kontakte s arhivima, knjižnicama i muzejima, ali i pojedincima, pri čem se biobibliografski podatci ne nalaze samo u izdvojenim osobnim fondovima već i u onima pravnih osoba. Pojmovi dokumentarnoga i narativnoga, intimnoga i javnoga, službenoga i neslužbenoga pritom se nerijetko preklapaju, što se katkad zrcali i u pronalasku pojedinih elemenata rukopisnih ostavština na neočekivanim mjestima. Osim korespondencije, dnevnika, memoara i uopće izvornih, počesto neobjavljenih književnih tekstova, na koje se obično pomišlja pri spomenu rukopisnih ostavština, u obzir valja uzeti i neobjavljene inačice publicističkih, stručnih, odnosno znanstvenih tekstova, koje do faze tiska nisu dospjele iz najrazličitijih razloga. Jedan od takvih slučajeva predstavljaju i rukopisi drugoga i trećega sveska djela *Hrvatska država i pravna povijest* sveučilišnoga profesora Antuna Dabinića, kojega je samo prvi svezak objavljen u Zagrebu 1940. u nakladi Matice hrvatske te pretiskan 1990. Oba neobjavljena rukopisa čuvaju se u Hrvatskom državnom arhivu, a drugi dio izlaganja posvećen je upravo njihovoj sadržajno-kontekstualnoj raščlambi.

Ključne riječi: rukopisne ostavštine, Hrvatski biografski leksikon, Antun Dabinić, hrvatska pravna povijest, Hrvatski državni arhiv

OTKRIVANJE PREŠUĆENE EPIZODE DRUGOGA SVJETSKOG RATA: RUKOPISNA OSTAVŠTINA ANDRE VRKLJANA – OD STROJOPISA DO KNJIGE I FILMA

Kontaktirajući i snimajući još žive sudionike Drugoga svjetskog rata za potrebe dokumentarnoga filma o Hrvatskoj legiji na istočnom bojištu, ekipa HRT-a snimila je 2009. među ostalim i gospodina Fedora Mažuranića, koji je služio u Pomorskom sklopu Hrvatske legije na Crnom moru. Tom je prilikom F. Mažuranić dao na uvid svojevrsni dnevnik, strojopis njezina zapovjednika, kapetana bojnoga broda Andre Vrkljana. Vrkljanov »ratni dnevnik« nastao je 70-ih i 80-ih godina 20. st. na temelju njegovih sjećanja, zabilješki, istraživanja i dopisivanja s nekadašnjim legionarima. Shvativši o kakvu je blagu riječ, gospodin Mažuranić, koji je nakon smrti »dnevnik« poželio ostaviti Hrvatskomu državnomu arhivu, zamoljen je da dopusti njegovu objavu u izdanju HDA. Nakon trogodišnjega rada na prepisivanju i uređivanju dnevnika te pisanja popratnih tekstova, u kojima je veliki prinos dao dr. Zvonimir Freivogel, 2012. izašla je knjiga *Hrvatski Argonauti 20. stoljeća : povijest Hrvatske pomorske legije na Crnom moru 1941.–1944.* Bilo je to prvi puta da se u hrvatskoj javnosti pojavljuje sveobuhvatno djelo o jednoj nepoznatoj epizodi iz Drugoga svjetskog rata. Tijekom rada na knjizi pronađene su mnogobrojne fotografije, kao i filmski žurnali o hrvatskim legionarima, a na predstavljanju knjige pojavio se još jedan živući pripadnik Hrvatskoga pomorskoga sklopa. Njegova je izjava naknadno snimljena, pa je na koncu nastao i kraći dokumentarni film. Film je premijerno prikazan na Međunarodnom danu arhiva 2012., a tom je prilikom svoje svjedočanstvo iznio i legionar Vjekoslav Kralj.

Ključne riječi: Drugi svjetski rat, Hrvatski pomorski sklop, ratni dnevnik, Andro Vrkljan, Fedor Mažuranić, rukopisne ostavštine

1. Marija Braut	12. Iso Kršnjavi	23. Juraj Andrassy
2. Franjo Bučar	13. Andrija Mohorovičić	24. Nikola VII, Zrinski
3. August Cesarec	14. Vesna Parun	25. Stjepan Steiner
4. Milka Trnina	15. Milan Pavić	26. Bernard Stulli
5. Emilij Laszowski	16. Fedor Kritovac	27. Mirko Rački
6. Beatrice Frankopan	17. Ivan Zajc	28. Stjepan Radić
7. Sestre Kopač	18. Stjepan Antoljak	29. Andrija Štampar
8. Josip Adamček	19. Radovan Ivančević	30. Marta Plazzeriano
9. Milo Cipra	20. Ćiro Truhelka	31. Josip Jelačić
10. Otokar Keršovani	21. Maksimilijan Čičerić	32. Ana Maletić
11. Milovan Gavazzi	22. Marija Kumičić	

